

Vedlegg 1: Haukeland sykehus 1912-2002: Prosjektinformasjon mm.

Prosjektet skal munne ut i et trykkeklaart manus som Helse Bergen kan/skal utgi i to rikt illustrerte bokbind i det opplag institusjonen selv ønsker. Teemu Ryymin og Morten Hammerborg vil være prosjektledere og forfattere av verket. Målformen vil være bokmål. De samlede utgiftene er stipulert til i overkant av kroner 4,6 millioner kroner (uten mva). Av dette utgjør utgiftene til fire forskerårsverk hovedtyngden. Prosjektet vil ha oppstart i løpet av Haukeland sykehus' jubileumsår 2012. Prosjektoppstarten vil inngå som en del av jubileumsmarkeringen.

Bakgrunn for søknaden, forfatterens kompetanse og faglig nettverk/miljø

I om lag de siste ti årene har den helse- og medisinhistoriske forskningen i Bergen opplevd et voldsomt oppsving, og mye av denne aktiviteten har sitt utspring i Uni Rokkansenteret. Helseforskning i et samfunnsvitenskapelig, samfunnsøkonomisk men også humanistisk perspektiv er ett av de viktige forskningsfelt ved Uni Rokkansenteret. Helse- og medisinhistorisk forskning har inngått i senterets helseforskning mer generelt i flere år, med røtter dels i den flerfaglige forskergruppen "Helsekameratene" med utspring fra Senter for Samfunnsforskning, dels i initiativ fra Humanistisk og Medisinsk fakultet ved Universitetet. I tiden 2004-2007 var mye av helse- og medisinhistorieforskningen på Uni Rokkansenteret samlet i prosjektet *Sykdomsbekjempelse i spenningsfeltet mellom forebygging og behandling. Norge i komparativt perspektiv 1800-2000*, under ledelse av historieprofessorene Astri Andresen og Tore Grønlie. Dette prosjektet undersøkte valg av strategier i sykdomsbekjempelsen de siste 200 år gjennom analyser av tre felt: Kampen mot de smittsomme sykdommer, barnedød og barnehelse samt institusjoner og institusjonalisering. Blant konkrete resultater som prosjektet ledet til var Morten Hammerborgs avhandling *Spedalskhet, galeanstalter og laboratoriemedisin: Endringsprosesser i medisinen på 1800-tallet i Bergen* fra 2009. Teemu Ryymin publiserte i 2009 boken *Smitte, språk og kultur. Tuberkulosearbeidet i Finnmark 1900-1960* som hovedresultatet fra hans postdoktor-prosjekt, som var løselig knyttet til Andresen og Grønlie sitt hovedprosjekt.

Forfatterne har altså begge vært aktive deltagere i det større helse- og medisinhistoriske miljøet ved Rokkansenteret – og har gjennom sine tidligere og igangværende forskningsprosjekter alt opparbeidet seg en betydelig kompetanse om

sykehushistorie allment, i tillegg til spesifikk kompetanse av relevans for Haukelands historie.

Morten Hammerborg tematiserte mye av gamle Bergen sykehus' historie opp til ca. 1900 i sin avhandling. Av særlig viktighet for en framtidig Haukeland sykehus' historie var Hammerborgs analyse av forholdet mellom klinikken og laboratoriet i sykehuset i Bergen på 1890-tallet. Dette har resultert i en artikkel i *Social History of Medicine* kalt "The Laboratory and the Clinic Revisited: The Introduction of Laboratory Medicine into the Bergen General Hospital, Norway" (2011). Arbeidet ble videreført da Gades institutt bevilget seks månedsverk til Hammerborg for å utarbeide et manus omhandlende instituttets historie 1912-37. Dette skal publiseres som bok i 2012 i forbindelse med instituttets og sykehusets felles jubileumsår. Boken behandler særlig instituttets forhold til behandlingsinstitusjonen Haukeland sykehus, og inngår direkte i kunnskapsgrunnlaget for et framtidig historieverk om sykehuset. Hammerborg har også publisert deler av Gades historien i artiklene "En forskerskole grunnlegges – Gades institutt 1912-35", *Tidsskrift for den norske legeforening* nr. 24. 2009 og "The Campaign to Eradicate Typhoid Fever in Western Norway" i *Healthcare systems and medical institutions* (A. Andresen, T. Grønlie, W. Hubbard & T. Ryymin (red.), Oslo 2009).

Gjennom sin forskning har Hammerborg opparbeidet seg inngående kjennskap til prosessen som gikk forut for opprettelsen av Haukeland sykehus, og de utfordringer og den situasjon etableringen av Haukeland var ment å løse. Gjennom utstrakt bruk av pasientjournaler og samtidig medisinsk litteratur, har arbeidet også gjort Hammerborg i stand til å analysere og vurdere den kurative praksis i sykehusets tidlige historie. Dette praksisnivået i sykehuset er vanligvis vanskelig tilgjengelig for historikere grunnet manglende kjennskap til fortidig medisinsk praksis og teori. Videre har arbeidet med Gades institutts historie, gjort at Hammerborg allerede besitter store kunnskaper om en av sykehusets viktigste avdelinger.

Teemu Ryymin arbeider med prosjektet *Helseinstitusjonssystemet på Vestlandet 1900-1950* (2007-2011) som dreier seg om fremveksten og utviklingen av helseinstitusjonssystemet på Vestlandet i perioden ca. 1900-1950, med et særlig blick på samspillet mellom de rurale og de urbane helseinstitusjoner i dagens Hordaland. Prosjektets hovedproblemstillinger er: Hva slags helseinstitusjoner fantes på Vestlandet i perioden, hvem etablerte og drev dem, og hva slags samspill fantes det mellom institusjonene? Så langt har prosjektet resultert i tre publikasjoner ("Growth of local medical institutions in Hordaland, 1890s-1920", i *Healthcare systems and medical institutions* (A. Andresen, T. Grønlie, W. Hubbard & T. Ryymin (red.), Oslo 2009); "Serving the countryside in times of crisis: Norway 1912-1940" som Ryymin skrev med Astri Andresen i *Making a New Countryside: Health Policies and Practices in*

European History ca.1860-1950 (A. Andresen, J.L. Barona & S. Cherry (eds), Frankfurt am Main 2010) og ”Kaos og anarki – eller funksjonell regionalisme? Sykehussystemet i mellomkrigstidens Hordaland”, under utgivelse. En fjerde artikkel om utviklingen av sykehusene på Voss, i Odda og på Stord frem mot etableringen av fylkessykehus på disse steder i 1950- og første del av 1960-årene er under arbeid.

Gjennom *Helseinstitusjonssystemet på Vestlandet 1900-1950*-prosjektet har Ryymän etablert en inngående kjennskap både til det generelle sykehussystemet i Norge på første del av 1900-tallet, den nasjonale sykehuspolitikken tilblivelse, utvikling og lokale implementering, samt det regionale helseinstitusjonssystemet som Haukeland sykehus var (og er) en viktig del av. Disse arbeidene danner samlet sett et meget godt utgangspunkt for å kunne gripe Haukeland sykehus sin plass i et lokalt, regionalt og nasjonalt sykehussystem gjennom store deler av 1900-tallet. De kulturhistoriske perspektiver på helseinstitusjonenes symbolske og kulturelle betydning i lokalsamfunn (særlig anvendt i Ryymän 2009) vil også danne et viktig inntak for å studere den kulturelle betydningen av Haukeland sykehus.

Uni Rokkansenterets tverrvitenskapelige forskningsmiljø på helse vil også ha stor betydning for forfatterne og for prosjektets gjennomførbarhet og kvalitet. En rekke samfunnsvitere og historikere er engasjert i prosjekter som tar for seg forhold knyttet til styring, organisering og ledelse av sykehus (se særlig prosjektet *Legitimacy, identity, hierarchy: Strategic communication in the hospital sector*¹). På Rokkansenteret finnes det også kompetanse på utviklingen av sykehuset i et organisasjonsmessig og historisk perspektiv gjennom arbeidene til særlig Svein Ivar Angell og Haldor Byrkjeflot. Denne kompetansen i forfatternes nærmiljø vil ytterligere styrke det faglige grunnlaget for utarbeidelsen av et historisk verk for Haukeland sykehus.

Av spesiell viktighet er også de tette bånd til historikermiljøet på Institutt for Arkeologi, Historie, Kultur- og Religionsvitenskap (AHKR), hvor vi særlig vil fremheve professor Tore Grønliens arbeider omkring norsk – og bergensk – sykehushistorie. I *Bergen bys historie* (bind IV, 1995) studerte Grønlie Haukelands stadig mer dominerende rolle blant Bergens sykehus i tiden mellom 1945 og 1972; i artiklene ”Norwegian General Hospitals, 1970-2002: County Ownership–An Interlude between Welfare Localism and State Direction” (*Medical History*, 2006: 50: 189-208) og ’General Hospital Services for Rural and Peripheral Areas of Norway 1920-1950’ (i *Making a New Countryside: Health Policies and Practices in European History ca.1860-1950*, (A. Andresen, J.L. Barona & S. Cherry (eds) Frankfurt am

---

¹ [http://rokkan.uni.no/projects/?/\\$present&id=265](http://rokkan.uni.no/projects/?/$present&id=265)

Main 2010)) har Grønlie presentert viktige overgripende forståelsesrammer for utviklingen og organiseringen av norske sykehus mer allment, som også prosjektet om Haukeland sykehus vil kunne dra stor nytte av. Forfatterens tette tilknytning til forskningsgruppen *Helse, velferd og vitenskap* ved AHKR, under ledelse av professor Astri Andresen, og *Prosjekt vitenskapshistorie*, under ledelse av førsteamanuensis Svein Atle Skålevåg, er av ytterligere stor verdi for prosjektet.

I tillegg til disse publikasjonene, forskningsaktivitetene og miljøene, må de årlige internasjonale helse- og medisinhistoriske workshopene som har blitt organisert i Bergen siden 2004, fremheves som særlig betydningsfulle. Fra disse workshopene foreligger det årlige publikasjoner, hvorav flere dreier seg om sykehus- og institusjonshistorie. Workshopene har gitt det helse- og medisinhistoriske miljøet i Bergen omfattende internasjonale kontakter som forfatterne av Haukeland sykehus' historie vil nyttiggjøre seg av i arbeidet. Dette forumet utgjør også en viktig arena hvor forfatterne kan kommunisere resultatet av sin sykehusforskning i Bergen til et internasjonalt forskningsmiljø, og diskusjonene her vil understøtte arbeidet.

Prosjektlederne/forfatterne Morten Hammerborg og Teemu Ryymin har altså betydelig kompetanse på det helse- og medisinhistoriske feltet. I tillegg har de omfattende forkunnskaper om Haukeland sykehus, dets forhistorie, en av dets avdelinger (Gades institutt), byen Bergens historie i sin alminnelighet² og store innsikter i det regionale og nasjonale sykehussystemet Haukeland sykehus har vært en del av. Hammerborg og Ryymin inngår også i sentrale nasjonale og internasjonale medisinhistoriske nettverk.

Prosjektorganisering

Uni Rokkansenteret vil styre prosjektet faglig og administrativt. Dr. art. Teemu Ryymin og PhD Morten Hammerborg vil være prosjektledere, utføre forskningsarbeidet og forfatte verket i fellesskap. Verket skal bestå av to bind. Hvert bind vil bestå av omlag 300-350 manussider (å 200 tegn inkludert mellomrom). Antall sider kan bli justert av forfatterne i samråd med Helse Bergen. Forfatterne ønsker at Helse Bergen selv sørger for at bokverket utstyres med et rikt og omfattende billedmateriale. Utvalget av bilder gjøres likevel i samråd med forfatterne.

---

² Morten Hammerborg er tidligere medforfatter av verket *Byens skjulte årer: Bergens vann- og avløpshistorie 1850-2000*. Bergen 2005.

Grunnet forfatternes omfattende forkunnskaper, kan forskningsprosessen og utarbeidelsen av fullstendig manus for bokverket (se vedlagte disposisjon) realiseres innenfor rammen av fire forskerårsverk. Forfatterne ønsker at arbeidet igangsettes i løpet av jubileumsåret 2012. Forfatterne sier seg videre villig til å bidra til feiringen av sykehuset i form av foredrag eller lignende med bakgrunn i sin tidligere forskning om institusjonen eller beslektede forhold. Som en vil se av vedlagte budsjettforslag, vil imidlertid forfatterne ikke påbegynne arbeidet i full stilling grunnet pågående og inngåtte prosjekter. Hovedtyngden av forskningen og utarbeidelsen av manus vil foregå i 2013 og 2014. Forutsatt at Helse Bergen involverer et forlag i prosessen, er det realistisk å anslå at boken vil foreligge i løpet av 2015. Slik forfatterne ser det, er det av større betydning for Helse Bergen at arbeidet igangsettes i selve jubileumsåret og at forfatterne kan bidra med sin kompetanse i dette jubileet, enn om ferdigstillingen av bokverket skjer to eller tre år etter jubileet. Tidsplanen kan justeres i samråd mellom Helse Bergen og Uni Rokkansenteret.

Det bør opprettes en bokkomité for prosjektet Haukeland 1912-2012. Uni Rokkansenteret og Helse Bergen vil i samråd utpeke medlemmer til denne. Forfatterne vil ønske at to erfarne historikere deltar, og at Helse Bergen er representert med en-to medlemmer. Når Helse Bergen har kontaktet forlag med tanke på utgivelse, kan komiteen utvides med en representant fra forlaget. Utgiftene til komiteens arbeid er beregnet ut fra tre medlemmer i tillegg til forfatterne, og at medlemmene alle er hjemmehørende i Bergen og følgelig ikke trenger reise, kost og losji dekket i forbindelse med møtene.

Det vedlagte budsjettet viser kostnadene for prosjektet, og som utgjør grunnlaget for søknadssummen. Forskerårsverkene er basert på en redusert sats sett i forhold til Uni Rokkansenterets ordinære satser. Det er dessuten lagt til et standard driftsbudsjett som skal dekke alle reiseutgifter, anskaffelse av datamateriell, bøker etc. De største utgiftene i dette vil utgjøres av reiser til Oslo for å utføre kildestudier i Riksarkivet. Det vil i tillegg bli aktuelt med et mindre beløp til bokkomiteens arbeid.

Alle summer i budsjettet er ført opp uten merverdiavgift, da vi legger til grunn at prosjektet ikke vil være mva-pliktig. Sammenlignbare prosjekter har blitt unntatt mva-avgift.